ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ - ਸਬਦ ੧੩

ਦੂਧੁ ਤ ਬਛਰੈ ਥਨਹੁ ਬਿਟਾਰਿਓ ॥

ਰਾਗੁ ਗੂਜਰੀ, ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ੫੨੫

ਦੂਧੁ ਤ ਬਛਰੈ ਥਨਹੁ ਬਿਟਾਰਿਓ ॥
ਫੂਲੁ ਭਵਰਿ ਜਲੁ ਮੀਨਿ ਬਿਗਾਰਿਓ ॥੧॥
ਮਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਪੂਜਾ ਕਹਾ ਲੈ ਚਰਾਵਉ ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਫੂਲੁ ਅਨੂਪੁ ਨ ਪਾਵਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮੈਲਾਗਰ ਬੇਰ੍ਹੇ ਹੈ ਭੁਇਅੰਗਾ ॥
ਬਿਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਸਹਿ ਇਕ ਸੰਗਾ ॥੨॥
ਧੂਪ ਦੀਪ ਨਈਬੇਦਹਿ ਬਾਸਾ ॥
ਕੈਸੇ ਪੂਜ ਕਰਹਿ ਤੇਰੀ ਦਾਸਾ ॥੩॥
ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਉ ਪੂਜ ਚਰਾਵਉ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਵਉ ॥੪॥
ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਆਹਿ ਨ ਤੋਰੀ ॥
ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਕਵਨ ਗਤਿ ਮੋਰੀ ॥੫॥੧॥

ਸਾਰ: ਆਪਣੇ ਰੂਹਾਨੀ ਰਾਹ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨਾ ਇਕ ਸੰਪੂਰਨ, ਸਹਿਜਮਈ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਰਥ, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਭਾਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰੂਹਾਨੀ ਰਾਹ ਉਦੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸਥਾਪਿਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਭਲੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਜਟਿਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ, ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੰਤਰੀਵੀ ਟਿਕਾ, ਭਟਕਣਾ ਵਾਲੇ ਮਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮਨ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਕਲਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੰਭੀਰ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵਿਚਲੇ ਪਾੜੇ ਬਾਰੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਬੰਦ

ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਦਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਇਸ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਦਾ ਜੀਵੰਤ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੁਬਿਧਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਢਾਲੂਪੁਣੇ ਦਾ ਭਾਵਨਾ ਇਹ ਸਭ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਦੂਧੁ ਤ ਬਛਰੈ ਥਨਹੁ ਬਿਟਾਰਿਓ ॥
ਵੱਛੇ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘ ਕੇ ਥਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਜੂਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਸਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਛੂਤ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਵਾਰਤਾਪਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਫੂਲੁ ਭਵਰਿ ਜਲੁ ਮੀਨਿ ਬਿਗਾਰਿਓ ॥੧॥
ਭੌਰਾ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਨੂੰ। ਇਹ ਭਾਵ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਦਾ ਇਕ ਜਾਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਤੱਤ ਆਪਣੀ ਅਛੂਹ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। (੧)

ਮਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਪੂਜਾ ਕਹਾ ਲੈ ਚਰਾਵਉ ॥
ਹੇ ਮਾਂ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਯੋਗ ਭੇਟਾ ਕਿਵੇਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਬਾਹਰੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਵਿਅਰਥਤਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਤੱਤਸਾਰ ਹਰ ਵਸਤ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਅਵਰੁ ਨ ਫੂਲੁ ਅਨੂਪੁ ਨ ਪਾਵਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਫੁੱਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਜਾਂ ਪੂਰਨ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਮਾਨਤਾ ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚਲੀ ਹਰ ਵਸਤ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਅਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। (੧)(ਠਹਿਰਾਉ)

ਮੈਲਾਗਰ ਬੇਰ੍ਹੇ ਹੈ ਭੁਇਅੰਗਾ ॥

ਚੰਦਨ ਦਾ ਰੁੱਖ ਦੁਆਲੇ ਸੱਪ ਲਿਪਟੇ ਹੁੰਦਾ ਹਨ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੋਂਦ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ, ਨਕਾਰਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕਤਾ ਇਕੱਠੇ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡਾ ਰਾਹ ਦਸੇਰਾ ਹੋਵੇ।

ਬਿਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਸਹਿ ਇਕ ਸੰਗਾ ॥੨॥

ਜ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵਾਸਾ ਇੱਕੋ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਭੌਤਿਕ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦਵੈਤ-ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਅਟੁੱਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੌਤਿਕ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (੨)

ਧੂਪ ਦੀਪ ਨਈਬੇਦਹਿ ਬਾਸਾ ॥

ਧੂਪ, ਦੀਵੇ ਅਤੇ ਅੰਨ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂਵਾਂ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਪਸਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਭਾਵ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਣਦੇਖੇ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਅਦਿੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਨ।

ਕੈਸੇ ਪੂਜ ਕਰਹਿ ਤੇਰੀ ਦਾਸਾ ॥੩॥

ਤੁਹਾਡਾ ਨਿਮਾਣਾ ਸੇਵਕ ਤੁਹਾਡੀ ਪੂਜਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਰਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (੩)

ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਉ ਪੂਜ ਚਰਾਵਉ ॥

ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਨੋ-ਭੌਤਿਕ ਸਵੈ ਦੇ ਸਮਰਪਣ ਵਜੋਂ ਮੁੜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਵਉ ॥੪॥

ਅੰਤਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ, ਮੈਂ ਪਵਿੱਤਰ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। (੪)

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਆਹਿ ਨ ਤੋਰੀ ॥
ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਹ ਭਾਵ ਇਕ ਐਲਾਨ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਪੂਜਾ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ; ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਚੇਤਨਾ ਲਈ, ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਕਵਨ ਗਤਿ ਮੋਰੀ ॥੫॥੧॥
ਰਵਿਦਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਪੁਖਤਾ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ। (੫)(੧)

ਤੱਤ: ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਰਸਮੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੈਵੀ ਸਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਲਈ ਸ਼ੁੱਧ ਭੇਟਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਕਦੇ ਵੀ ਅਸਲ ਰੂਪ ਵਿਚ "ਸ਼ੁੱਧ" ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅਨੰਤ ਜਾਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਵਸਤ ਨੂੰ ਅੰਤਰੀਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸ਼ੁੱਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਝ ਬਾਹਰੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅੰਤਰੀਵੀ ਇਕਸੁਰਤਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੈਵੀ ਸਤਾ ਨੂੰ ਇਕੋ ਇਕ ਸੱਚੀ ਭੇਟਾ ਸਾਡੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਅੰਦਰ ਵਿਦਮਾਨ ਏਕਤਾ ਲਈ ਦਿਲੋਂ ਸਮਰਪਣ ਹੈ।

ਸਬਦ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਨਇੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ

Oneness In Diversity Research Foundation
ਵੈੱਬਸਾਈਟ: **OnenessInDiversity.com**

ਈਮੇਲ: **onenessindiversityfoundation@gmail.com**